

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק לך לך ז' חשוון תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין קלא ירושלמי: ראש השנה יד

יצירה בלעדית ומהפכנית מבית 'עוז והדר':

לראשונה מופקות חוברות בכריכה רכה מתוך סט 'מקראות גדולות - עוז והדר', המחולקות לפי פרשות השבוע, בעזרתם יוכל כל אדם ללמוד מדי שבוע את הפרשה עם מפרשיה בבהירות וביסודיות. יש בחוברות בנותן טעם כל פרשה מחדש

פורמט ייחודי וחדשני בדמות חוברות "מקראות גדולות - עוז והדר" מפציע את אורו, כאשר כל חוברת מכילה פרשה אחת בלבד, קלה לנשיאה ונוחה ללימוד ועיון.

החוברות הותאמו לנוחיות הלומדים בדרכים, אך גם ללומדים בבית או בבית המדרש, ולמאזינים בעת קריאת התורה. כך הלומדים בלכתם בדרך אינם צריכים להתפשר על הבנת הפרשה לעומק, והפורמט הקטן אינו בא על חשבון איכות הלימוד והיקפו, וזוכים לראות וללמוד דברי רבותינו הראשונים יחד עם החומש, כאשר בכל שבוע מתלווית אליהם חוברת של הפרשה הנוכחית, בבחינת 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו'.

מעלות רבות אוצרת בתוכה מקראות גדולות מהדורת 'עוז והדר' החל מתיקון נוסח כל המפרשים שנפלו בהם שיבושים רבים (בהיקף שאין רוב הלומדים מעלים על דעתם), דרך הוספת מדורים חדשים, התרגומים ופירושי הראשונים הוגהו לראשונה ע"פ כתיב יד ודפוסים מדויקים, נוספו עשרות קטעים חדשים, תוקנו רבבות שיבושים, צורפו עשרות הוספות נכבדות. אף הקנקן זכה לעיצוב מרשים ועימוד מהודר במיוחד.

בהדרה מחודשת של המקרא ומפרשיו רבותינו הראשונים, הושלמו עשרות קטעים, נערכה חלוקה נאותה לקטעים בתוספת אלפי מראי מקומות וציונים, וצירוף מדורים חדשים והוספות נכבדות.

נושאי הדף בעלון

נתן אוכל לחתנו ולאחר מכן ביקש עבור זה תשלום.....חולין קלא

כשנותן לישראל הנשוי לכהנת הרי הוא גוזל את השבט.....חולין קלב

נתינת מתנות עניים בזמן הזה.....חולין קלג

הטעם שאין נוהגים לתת מתנות כהונה בזמן הזה גם בארץ ישראל.....חולין קלד

חיזור אחר קיום מצות ראשית הגז בארץ ישראל.....חולין קלה

הידור לקיים ראשית הגז בזמן הזה בחוץ לארץ.....חולין קלו

ראשית הגז בצמר קשה.....חולין קלז

כפתור ופרח.....עמוד 5

נתן אוכל לחתנו ולאחר מכן ביקש עבור זה תשלום

כתב בתרומת הדשן (שו"ת, סי' שיו) שחתן שאכל על שולחן חמיו שתי שנים יותר מהזמן שקצב לו, ולאחר השנים האלו ביקש חמיו שישלם לו עבור השנים שאכל אצלו יותר ממה שקצב לו, אם ביקש זאת מחמת שנפלה מחלוקת ביניהם פטור מלשלם, שהרי כבר מחל לו על השנים האלו שאכל אצלו, אך אם ביקש זאת בגלל שהוא רוצה תשלום עבור האוכל חייב לשלם, ואפילו אם חמיו הוא איש עשיר שמאכיל לאנשים בחינם, כיון שהוא נהנה, וחמיו חסר את האוכל שהיה צריך לשלם עבור זה, וכשהנהנה זה חסר חייב לשלם. וכן פסק הרמ"א (הו"מ סי' רמו סי"ז).

והקשה בשו"ת מהרי"ט (אבהע"ז סי' כא) מהמבואר בסוגייתנו, שהמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם, ומקשה הגמרא ששינינו שאם היה חייב כסף למלך, ובמקום החוב לקחו לו טבל, צריך להפריש על הטבל תרומות מפירות אחרים, כדי שלא ירויח מהתרומה, הרי שהמזיק תרומה לכהן חייב לשלם. ומתרתת הגמרא, שהרי הרויח מהטבל שאם היו מעושרים היה המלך לוקח פירות מעושרים, ואת הרווח צריך לשלם לכהן. והקשו התוספות (ד"ה שאני) שגם מתנות כהונה אם אכלם הרויח שאם לא היה אוכל את המתנות כהונה היה צריך לאכול דברים אחרים. ומתרצים התוספות, שלא הרויח כיון שהיה יכול להתענות. ואם כן מקשה המהרי"ט, גם כשאוכל בבית חמיו יכול לומר לא נהנית שהרי הייתי מתענה. ותיריך, שאדם האוכל דבר של אחר יש לחייבו בגלל ב' טעמים: א. שהוא נהנה. ב. כשאכל הזיק את המאכל, ולכן במתנות כהונה אין את ב' הטעמים שמשום נהנה פטור שהיה יכול להתענות, ומשום מזיק פטור, כיון שזה ממון שאין לו תובעים, אבל כשאכל משל חמיו, גם אם לא נהנה שהיה יכול להתענות, מכל מקום חייב משום מזיק.

ובקצות החושן (סי' רמו סק"ב) הקשה מהמבואר בכתובות (ל): שהתוחב תרומה לבית הבליעה של חברו, האוכל חייב לשלם, וכתב רש"י (ד"ה שתחב) שחייב משום שמעיו נהנו מהתרומה, ואי אפשר לחייבו משום מזיק, שהרי בעל כרחו תחב לו, הרי שגם הנהנה מתרומה חייב לשלם ולא רק המזיק. ולכן תירץ, שהאוכל דבר של חברו חייב משום נהנה, ואינו יכול לומר הייתי מתענה, שלאדם טוב יותר כשאוכל מאשר שהוא מתענה ואם כן הוא נהנה, אלא שלגבי מתנות כהונה כשם שאינו חייב כשהזיקם, והטעם משום שזה ממון שאין לו תובעין, כך גם אינו חייב על הנאתו, ורק חייב משום שהרויח במעותיו, ועל זה כתבו התוספות שלא הרויח כיון שהיה יכול להתענות, אבל כשאומר לחבירו אוכל עמי, חייב לשלם על ההנאה שאכל כיון שהיא ממון שיש לו תובעין. והסכים הנתיבות המשפט (סק"ה) וכתב שדבריו נכונים מאד.

ובשערי ישר (ש"ג סי' כה ד"ה ונלע"ד) הסביר את ההבדל בין מזיק מתנות כהונה שפטור, לבין שהרויח מכך שחייב, שכמו שאדם שפרתו ילדה הרי הולד שלו, שבסיבת הפרה שלו הולד יצא לאויר העולם, כך גם אם הרויח כסף כתוצאה מהמתנות כהונה, הרי הכסף הזה שייך לבעלים של המתנות כהונה שהם הכהנים וצריך לתת להם זאת, והם הבעלים על הכסף הזה, אבל כשמזיק את המתנות כהונה או שאכלם, שהכסף כבר אינו בעולם, ורק שחייב לשלם מה שהזיק, כיון שלכסף הזה אין תובע שלכל כהן יכול לומר זה לא היה שלך, ולכן פטור מלשלם.

כשנותן לישראל הנשוי לכהנת הרי הוא גוזל את השבט

בסוגייתנו מבואר שאפשר לכתחילה לתת מתנות כהונה לישראל הנשוי לכהנת, ולגבי פדיון הבן נחלקו הראשונים בזה. והקשה החתם סופר (יו"ד סי' שא) איך אפשר לתת לכהנת מתנות כהונה וכל שכן פדיון הבן, ומכל שכן כשנותן לבעלה בעבורה, והרי הוא גוזל את השבט, שהרי החמשה סלעים או הזרוע לחיים והקיבה שנותן לאשה, קנתה הגוף והפירות לבעל, וממילא חסר להאשה שווי הפירות ולא נתן להשבט כל הסך המגיע, אם לא שיתן לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה.

ואולי יש לדחוק ולומר, שמה שמבואר בסוגייתנו שרב כהנא ושאר אמוראים אכלו בשביל נשותיהם, לא שקיבלו מתנות כהונה מאחרים, משום קושיא הזאת, אלא כשהיה להם מתנות כהונה משלהם, לא נתנו זאת לכהנים אחרים והם אכלו זאת, לאור זאת יש לתרץ קושיית הט"ז (יו"ד סי' סא סק"י) שהקשה על הטור, שכתב שבעל כהנת פטור מלתת מתנות כהונה, ולמה לא כתב חידוש גדול יותר, שגם יכול לפטור אחרים, ולפי זה מתורץ שאינו יכול לקבל בעבור אחרים, כיון שהוא גוזל את השבט.

ובשו"ת חתן סופר (סי' כה) תירץ, שחז"ל תיקנו שבעל יקבל פירות ובשכר זאת אם נשביית יפדה אותה, אם כן נהנית האשה מזה, והרי זה כמוכרת לו את הפירות כדי שבבא העת שתשבה יפדנה, ואם כן הכל של האשה ואינו מחסר את השבט. וסיים שכהיום כהנים שלנו כהני חזקה ואינם כהנים ודאים, והרי יש ראשונים שסוברים שפדיון הבן מועיל גם כשנותן לאשה, ולכן יהדר לקחת כהן הנשוי לכהנת ואז ירויח משני צדדים שגם אם הוא אינו כהן, מכל מקום אשתו כהנת ומקבל בעבורה.

לבטל שיעור כדי להפריש מאיסור

בספר חשוקי חמד (סנהדרין קו). נשאל על רב שהשתתף בחתונה וכשרצה לעזוב את החתונה כדי למסור שיעור, נגש אליו אחד מן המשתתפים, ולחש לו שהחתונה הזאת אמורה להיות מעורבת, אך לכבוד הרב הכניסו מחיצות, אך מיד לאחר שהרב ילך, יוסרו המחיצות. והסתפק האם יעזוב את החתונה וילך למסור את שיעורו הקבוע, או שמא עדיף להשאר בחתונה, כדי למנוע את המשתתפים מאיסור חמור.

והשיב שיבטל את השיעור וישאר שם כדי למנוע את האיסור, והביא ראיה מסוגייתנו שמבואר בגמרא שאב"י היה כהן, וכיון ששמע את הבריייתא הצנועים מושכין את ידיהם והגררנים חולקים, לא לקח מתנות כהונה, חוץ מערב יום כיפור, כדי לאחזוקי נפשאי בכהני. ומקשה הגמרא, למה היה צריך לקחת מתנות כהונה בערב יום כיפור, היה יכול לישא את כפיו ואז ידעו שהוא כהן. ומתרתת הגמרא, שאב"י לא היה נושא כפיים, כיון שהיה עסוק בתלמידיו בשעה שהציבור היו נאספים לבית הכנסת.

מאידיך נאמר בסוכה (נב). שאב"י שמע אדם שאמר לאשה נקום מוקדם בבוקר ונלך ביחד בדרך, אמר אב"י שהוא ילך מאחריהם ויפריש אותם מאיסור, והלך אחריהם שלשה פרסאות, הרי שאב"י שבשעה הזאת שהיה לומד עם תלמידיו, ולכן לא היה נושא כפיים, הלך אחרי אדם כדי להפרישם מאיסור, מצאנו שהפרשה מאיסור חשובה יותר מלימוד תורה עם תלמידים.

יום ראשון ד תשרי

חולין קלג

נתינת מתנות עניים בזמן הזה

בסוגייתנו מבואר שלוי זרע את שדהו, ולא היו עניים שיבואו לקחת את הלקט, בא לפני רב ששת ואמר לו שיכול לקחתו לעצמו, דכתיב (ויקרא י"ט) 'לעני ולגר תעזוב אותם' ולא לעורבים ולא לעטלפים.

וכן פסק הרמב"ם (מתנות עניים פ"א ה"י) כשאין עניים יכול לקחתו לעצמו, ואין צריך ליתן את שווי לעניים, ובטור (יו"ד ס"י שלב) כתב שאם אין שם עניים אין צריך להניחם, ובזמן הזה אין נוהגים מתנות עניים לפי שהרוב הם נכרים, ואם יניחו יבואו נכרים ויטלו.

וכתב בדרך אמונה (שם ביאור ההלכה ד"ה נאמר), שלהלכה יש הבדל בין שיטת הרמב"ם והטור, שלדעת הרמב"ם צריך לקרות שם פאה על מה שנשאר בשדה כדי שלא יעבור על הלאו של 'לא תכלה', ויכול לקחתו מיד לאחר מכן, שכיון שעניים אינם באים הרי זה כאילו נתייטשו כל העניים שבעולם, ולכן גם פטור ממעשר כיון שיש עליהם שם פאה. אך לדעת הטור שכתב שאין צריך להניחם, משמע שגם אין צריך לקרות עליהם שם פאה, והטעם מבואר (דרך אמונה ס"ק סב) שאין אדם קורא שם פאה לעצמו, וכיון שאין מצות עזיבה אינו עובר על לא תכלה, והרי הם של בעל הבית וחייבים במעשר, ואפילו אם קרא עליהם שם פאה עדיין חייב במעשר, וכתב שכן היא דעת רוב הראשונים.

נתינת מתנות עניים בארץ ישראל בזמן הזה

בשו"ע (יו"ד ס"י שלב ס"א) כתב לקט שכחה ופאה, אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם, אין צריך להניחם. וכתב **הש"ך** (סק"א) הטעם, שאין נוהגים מן התורה אלא בארץ, ובחוץ לארץ הם דרבנן. וכתב **בפתחי תשובה** (סק"א) שמדברי הש"ך משמע שהבין בדעת השו"ע שבארץ ישראל שמתנות עניים נוהגת מן התורה, צריך להניחם גם בזמן הזה. וכן כתב **בפאת השולחן** (ס"ד ס"ק כא) ולאחר אריכות דברים בזה, סיים שכן המנהג בארץ ישראל שיש לו שדה זרועה נותן לקט שכחה ופאה. אולם **בחתם סופר** (יו"ד ס"י רמד) כתב, שגם לדעת השו"ע אין צריך להניח בארץ ישראל בזמן הזה.

והרמ"א כתב שכהיום אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עובדי כוכבים, ואם יניחום, יבואו עובדי כוכבים ויטלו. וכתב **החזו"א** (מעשרות ס"י ז סק"י) שגם בזמן הזה לא נשתנה ממה שכתב הרמ"א שכפי ראות עינינו לא יטריח שום עני ללכת בשדה ללקוט מתנות עניים שהטירחה היא יותר מהשכר, ואצלנו הלחם בזול ומצוי, ועיקר העניות הוא לשאר הצרכים בין בסעודה ובין בכלי תשמיש ודירה וכביסה ובגדים ויתר הצרכים, ואין עני מחזיר על הפתחים מתרצה בפת לחם, וכל שכן שלא יטרח לקצור פאה ולדוש ולטחון ולאפות, ויצא שאם ישאיר פאה בשדה יבואו הערבים וילקטום שהם בתכונותם מסוגלים לכך, וכמו שמלקטים את העשבים וענפי עץ בערי ישראל, יעו"ש.

וכתב **בדרך אמונה** (מתנות עניים פ"א ה"י, ציון ההלכה ס"ק צה) שאפשר שאם אחד רוצה לקיים מצות מתנות עניים יבקש מקודם לעניים שיבואו לקחתם, ואז יש לו מצוה, ואולי כך היה המנהג שנהגו בארץ ישראל שהביא הפאת השולחן, ומכל מקום עדיין צ"ע אם הפאה תהיה פטורה ממעשר.

יום שני ה תשרי

חולין קלד

הטעם שאין נוהגים לתת מתנות כהונה בזמן הזה גם בארץ ישראל

כתב **החזו"א** (שביעית ס"ב סק"ו) שמה שלא נהגו בארץ ישראל לתת מתנות כהונה, כיון שאנו מעלים לכהונה כל אחד שאומר שהוא כהן, וצ"ל לעיין בסימן ה' (ס"ק יב) ששם כתב שמעיקר הדין כשעוד אחד מעיד על אדם שהוא כהן הרי הוא נאמן, והעד אינו צריך להעיד בבית דין, כמו כל עד אחד שנאמן באיסורים גם מחוץ לבית דין. אך בכהונה תיקנו חז"ל שצריך דקדוק גדול יותר, וצריך להעיד עליו דווקא בבית דין, וכיון שכהנים שאין בית דין מדקדקים שלא יעלו לנשיאות כפים ולתורה על פי עצמם, וכבר עברו כמה דורות שלא בדקו מי הוא כהן והכהנים עלו מעצמם, ראוי שלא לתת להם מתנות כהונה, וכן נוהגים עכשיו, ולכן גם אין נותנים מעשר ראשון ללוי כיון שלא העידו עליהם בבית דין.

וכתב, שלכאורה היה אפשר לדחות שכל מה שגזרו חז"ל שלא ליתן מתנות כהונה לכהן ולוי כשלא העידו עליהם בבי"ד היינו בזמן שהיו לויים מיוחסים, אבל בזמן הזה שאין מיוחסים אולי היה ראוי ליתן להם. יש לומר שאם יתנו להם מתנות או מעשרות יתרבו העולים על פי עצמם בשקר, ולכן כיון שאין בידינו להעמיד הדת על תילה ראוי שלא ליתן. ואף על גב שנותנים פדיון הבן לכהן, אפשר משום שאין בזה ריוח שנוהגין שהכהן מחזיר את הכסף, וכל אחד נותן לכהן שבטוח שיחזיר לו.

אך כתב שצריך לשום את המתנות כהונה כמה הם שוים, כדי שכאשר יהיה כהן מיוחס יוכל לתת לו את כספו, כמבואר בסוגייתנו שכן צריך לנהוג כשאין לו כהן. וסיים שהאחרונים כתבו לנהוג בארץ ישראל לתת את המתנות כהונה לכהן.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג ס"י קח) נשאל בכעין זה, למה לא נהגו כהיום להפריש מתנות כהונה. והשיב שהכהנים בזמנינו הם כהני חזקה שאין עליהם ודאות שהם היו פעם כהנים, ולכהן כזה כתב הבית שערים (או"ח ס"י מד) שמן התורה אין לתת לו קרבן להקריב, ולכן גם אין לתת לו מתנות כהונה עד שיברר חזקתו שהוא כהן ודאי.

ועוד, שהרי כתב **בשאלת יעב"ץ** (ח"א ס"י קנה הו"ד בפתחי תשובה יו"ד ס"י שה ס"ק יב) שכהן המקבל חמש סלעים לפדיון הבן, צריך להחזיר המעות שהוא ספק גזל אצלו, כיון דהכהנים הם רק ספק, ואם כן גם מתנות כהונה צריך להחזיר, ואם יחזיר יוציא עליו לעז שאינו כהן ודאי, אלא ספק שהרי מחזיר המתנות שהקנו לו משמים. ועוד שלמי יחזיר את המתנות, והלא הם גם לא של הישראל ואיך יחזיר לו, והכהן אינו יכול לאכלו שהוא ספק גזל אצלו. ואם כן מה יעשה בו הכהן, ולכן שפיר מנעו הכהנים לקחת, והבעלים לא יתנו שהרי אין להם אלא כהן מוחזק ולא כהן ודאי ואין את התקנה של **היעב"ץ**.

ואפילו להחולקים על **היעב"ץ** (פתחי תשובה שם בשם החתם סופר יו"ד ס"י רצא) שאין לכהן להחזיר הכסף, סוף סוף אפשר שהכסף גזל אצלו, אלא שנותנו לו זאת שאם אינו כהן הרי זה בגדר מתנה, אבל מתנות כהונה זרוע ולחיים וקובה שאין זה מעות שלו, אלא של שבט לוי ואם כן אין ביד הבעלים למחול וליתן לו שהרי אין זה שלהם, אלא של שבט לוי, ואם לוקחו הרי זה ספק גזל השבט שאולי לאו כהן הוא, וא"כ מוטב להבעלים שלא יתנו כלל וישאר אצלם בשב ואל תעשה משיקבל הכהן ויהיה בידו ספק גזל בקום ועשה.

חיזור אחר קיום מצות ראשית הגז בארץ ישראל

במשנה מבואר שראשית הגז נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ, בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. ולהלכה נפסק כדעת רבי אלעאי (להלן קלו:). שסובר שאין ראשית הגז נוהגת אלא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, ומכל מקום בארץ ישראל נוהגת מצוה זו גם בזמן הזה, וכמבואר באליבא דהלכתא.

ובבית הלל (יו"ד סי' שלג ס"א) כתב, שהאמת היא שאף בארץ ישראל אין ראשית הגז נוהגת בזמן הזה, וכתב שהדבר מרומז בלשון **הרמ"א** (שם), כמו כן כתב (סי' סא סק"ג) לגבי מתנות כהונה שאינה נוהגת כהיום בארץ ישראל [ראה לעיל (קל:)].

אך **בברכי יוסף** (סי' שלג סק"ב) כתב, שעמו הסליחה, שעתה הכל נוהג בארץ ישראל, ראשית הגז ומתנות כהונה ומעשרות, ואין כוונת **הרמ"א** כמו שהבין הבית הלל, וכבר השיג עליו **הפרי חדש** (קונטרס אחרון לסי' סא) [וכתב שהעדים שהעידו בפניו כך עדי שקר היו או שטעו, וכבר מעשים בכל יום שאנו נותנים מתנות כהונה וכבר זכינו לקיים מצוה זו כתקונה]. וזה מפורסם בארץ ישראל. [וראה באבקת רוכל (סי' י, תשובת הר"י צי"אח), שכתב שמהרלב"ח חידש המנהג לתת מתנות כהונה, וקודם לא נהגו בכך. ואכן בספר הזכרון לרבי ישמעאל שהיה ראש רבני מצרים בערך שנת ש', כתב (בפרקנו) שעכשיו לא נהגו בראשית הגז אפילו בארץ ישראל].

וגם **בערוך השלחן** (שם ס"ב) כתב שאינו יודע שום טעם לזה, שבודאי מעיקר הדין אפילו בחוץ לארץ חייב אלא שנהגו כן [ראה להלן (קלו:)] במחלוקת רש"י ותוספות לענין חו"ל], אבל בארץ ישראל אין שום טעם וריח, והירא דבר ה' יראה לקיים המצוה כתקנה כשיש לו כבשים.

וכתב **בתשובות והנהגות** (ח"ג סי' שמב), שיש נוהגים להדר ולקנות חמש צאן עם שיעור גיזה, כשיעור משקל י"ב סלעים בכל אחד, כדי ליתן לכהן כשיעור חמש סלעים לקיים מצות ראשית הגז, וכמבואר בשער המצוות לארז"ל ששלימות הנפש היא בקיום כל המצוות דווקא. ומפני שמשותקים לקיים המצוה, מהדרים וקונים הצאן רק לצורך הגיזה [שהרי הצאן עצמו הוא בהמה דקה ויש חשש לחזור למכור ולגדל בארץ ישראל], ולאחר הגזיזה נותנים את הראשית לכהן.

וכתב שכן עשה מעשה בבית הכנסת שלו, שהשתתפו למעלה ממאה איש במתנת ראשית הגז, לכל אחד שיעור חמש צאן, והפרישו ונתנו לכהן מיוחס, ואחד הוציא את כולם בברכת שהחיינו על פרי חדש.

ומכל מקום מבואר ברש"י (ב"מ קיד: ד"ה בארבעה) שכשלומדמים סדר קדשים בזמנינו הוא נחשב כמקיים ממש המצוה, ולכן אנו מקיימין כל המצוות בזה"ז אף כשבית המקדש חרב, על ידי העסק בהלכותיהם, ונחשב כמקריב ממש כשלומד על מנת לקיים, אבל כשיכול לקיים בפועל בשליחות אפילו גר בחו"ל עדיף יותר, ומקבל שכר מיוחד על זה גם בעולם הזה שמביא עצמו לקיום מצוה.

הידור לקיים ראשית הגז בזמן הזה בחוץ לארץ

בגמרא אמר רב נחמן בר יצחק, נהגו העם כרבי אלעאי שסובר שראשית הגז אינו נוהג בחוץ לארץ אלא בארץ ישראל, וכן נפסק להלכה, וכמו שהובא באליבא דהלכתא (קכה.). וכתב רש"י בתשובה (הובאה במדכי לעיל פ"י רמז תשלו), שאף על פי שנהגו שלא ליתן ראשית הגז, הנותן אותם נוטל שכר, שהרי לא אמר רב נחמן בר יצחק שהלכה כרבי אלעאי אלא שנהגו כדעתו, ובכל מקום שאמרו שכן נהגו אין דורשים כן בשיעור ואף אין מורים כן לשואלים, ואם עשה אין מחזירים אותו. וכן כתב רש"י (שבת י"ד"ה הוה נקיט) שבימי רב נחמן אחזו במנהג כדעת רבי אלעאי ולא מחו בידם. וכן פסק הטור (יו"ד סי' שלג) שמן הדין נוהג ראשית הגז גם בחוץ לארץ, אלא שלא נהגו כן. וכן פסק **הרמ"א** (שם סי' שלג ס"א).

אבל דעת התוספות בסוגייתנו (ד"ה כרבי אלעאי) שמה שנהגו כרבי אלעאי הוא משום שהוכרע שההלכה כמותו, וכן פסק השו"ע (שם), וכתב בבאור הגר"א (שם סק"א) שזו דעת התוספות, ושכן דעת כל הפוסקים.

והמהרש"ל בים של שלמה (סי' יא) הביא דברי רש"י הנזכרים, שמדבריו עולה שיש מקום להחמיר ולקיים מצות נתינת ראשית הגז גם בחוץ לארץ, וכתב שמדברי **הרא"ש** משמע שלא פסק כמותו, שבסיום הפרק (סי' ג) כתב **הרא"ש**, שאף על פי שאמר רב נחמן בר יצחק שנהגו כרבי אלעאי, מכל מקום האריכו הראשונים וביארו הלכות ראשית הגז, כיון שלא אמר רב נחמן בר יצחק אלא שכן נהגו, ואם כן אפשר שיש מקומות שלא נהגו כמותו, ובמקומות אלו צריכים לדעת את פרטי ההלכות, ולכן ביארו אותם הראשונים. ומשמע מדברי הרא"ש שאין צריכים לכתוב את ההלכות אלא לאותם מקומות שבהם לא נהגו כרבי אלעאי, אבל במקומות שלנו שנוהגים כרבי אלעאי אין מקום להלכות אלו, ואף לא לבאים להחמיר. והטעם משום שכן נמנו במקומות שנהגו, לפסוק הלכה כרבי אלעאי נגד כל האמוראים שחלקו עליו, והלכה פסוקה היא, ולכן כל הבא לנהוג ולחייב עצמו בדבר שפטרוהו חכמים, כגון מקומות שנהגו, נקרא הדיוט, כמו שאמרו בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) שכל הפטור מן הדבר ועושה נקרא הדיוט.

וכתב **בברכי יוסף** (יו"ד שם אות א), שאף על פי שבני ארץ ישראל חייבים בראשית הגז, ודעת **הרמב"ן והריטב"א** (קידושין לא.) שהפטור ומקיים מצוה שאחרים חייבים בה כמו אשה העושה מצוה שהיא פטורה, אינה נקראת הדיוט ומקבלת שכר, מכל מקום בראשית הגז הרי הוא נקרא הדיוט וכמוסיף על התורה, שדברי הרמב"ן והריטב"א הם דווקא במי שאינו בר חיוב כמו נשים במצוות שפטורות מהן, אבל מי שהוא בר חיוב ועכשיו הוא פטור מחמת מקרה שקרהו, נקרא הדיוט אם קיים מצוה זו, כיון שכל אדם יפטר גם כן אם יקרה לו מקרה זה. והנמצא בחוץ לארץ, אין הפטור בא לו מחמתו ומסיבת עצמו, אלא שהמקום גורם שהוא חוץ לארץ, וכל איש ישראל פטור בחוץ לארץ וחייב בארץ ישראל. וכתב עוד שאף לדעת **הארחות חיים** (מלוניל, ח"א דיני קידוש אות כ) בשם יש מפרשים, שהטעם שהפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט הוא משום שנראה כגסות הרוח, ולפי זה אף הדר בחוץ לארץ ומקיים מצוות שאין חייבים בהן אלא בני ארץ ישראל, נראה כגסות הרוח, כיון שכל בני חוץ לארץ אינם נוהגים כמותו.

ראשית הגז בצמר קשה

בגמרא מבואר שכבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא כ) 'ומגז כבשי יתחמם'. וביאר הרמב"ם (ביכורים פ"י ה"ד), שאין מתנה זו לכהן אלא כדי ללבוש ממנה, וצמר קשה אינו מחמם ואינו ראוי ללבישה, וכמבואר באלביא דהלכתא.

ועל פי זה דן בגז צאנך (ביאורי השו"ע סק"ג) אם יכולים לקיים מצות ראשית הגז בזמנינו בכבשים שבארץ ישראל, שלפי מה שנתברר סוג הכבש הגדל בארץ אינו משמש לתעשיית הבגדים כיון שהוא גס וקשה. ומכל מקום נקט בפשיטות שאינו פטור מראשית הגז, כיון שראוי הוא לעשות ממנו בגדים, אלא שמפני תנאי החיים והמותרות מעדיפים בני אדם צמר עדין יותר, אך עדיין אינו בכלל צמר קשה שנפטר מראשית הגז משום שאינו ראוי לבגדים.

אך בתשובות והנהגות (ח"ג סי' שמב) פקפק בזה, כיון שאפילו אם צמר זה ראוי לבגדים, אבל אם אין הגזיזה חשובה מפני שאינה משתלמת וגם בפועל אינה משמשת לבגדים, לכאורה פטור צמר זה מראשית הגז, כיון שעיקר מצות ראשית הגז היא לבגדים, וכאן שאין זה לבגדים אין חיוב, וגם אינו בכלל מתנה הראויה ללבישה והרי הוא כצמר קשה הפטור מראשית הגז מטעם זה.

וכתב שגם מה שנוהגים היום להשתמש בראשית הגז לצורך מצות ציצית [ראה בזה לעיל (קלה.)], אין זה חשוב שימוש בצמר, ששימוש הוא דווקא כשעושה ממנו בגד ולא כשעושה ממנו חוטי ציצית בלבד.

ובפרט שרק מהחלק הניתן לכהן עושים ציצית, ובכל הגזיזה אין משתמשים כלל לבגדים, והרי עיקר המחייב הוא במה שכל הגזיזה היא גיזה חשובה, דהיינו צמר שעומד לכך בעלמא והוא צמר ללבישה. ולכאורה הכל תלוי בחשיבותו של הצמר באותו מקום, ואם הצמר אינו חשוב לבגדים לא חייבה תורה בראשית הגז, ושלא כדברי הגז צאנך, שנקט שכיון שבזמנים אחרים היה צמר זה חשוב, לכן גם היום הרי הוא חייב בראשית הגז.

אמנם למעשה כתב, שבעצמו השתדל לקיים את המצוה, וסמך על מה שיש לומר שכיון שנוהגים היום להשתמש בצמר רק לחוטים ולא בגדים, הרי הם חשובים גם בכך, ומצוותם היא באופן זה, וכדאי לקיים מצוה זאת החביבה ונדירה גם מספק אולי נזכה בה.

ואף על פי שלענין ספק מתנות כהונה הדין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין צריך לתת את המתנות לכהן ואין אומרים שיקיים את המצוה מספק, כיון שחזקת ממון מכרעת שהממון הוא של ישראל ושוב אינו מתחייב לקיים המצוה, וכמו שביאר הש"ך [עיין ש"ך (סי' נט ס"ק יד)], והאחרונים האריכו בביאור הדבר. ואפשר שאף לענין ראשית הגז שיש היום ספק אם חייבים בו דינו כן, שאין דין לתת אותו לכהנים כיון שחזקת ממון מעמידתו ביד בעל הגיזה, ורק בספק מתנות עניים צריך לתת משום 'צדק משלך ותן לו' (לעיל קלד.). ומכל מקום גם אם אין דין לתת את ראשית הגז במקום ספק, יש קיום מצוה בנתינה, וישראל קדושים הם ומחמירים על עצמם גם בזה.

אבל במצות עשה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו

ובדרך דרוש נראה לפרש דברי חז"ל (רש"י ויקרא ז ב) ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, על פי המבואר באומרים לו עשה סוכה ואינו עושה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו, ופירש רש"י אומרים לו עשה סוכה וכו' שאין בהן חסרון כיס כולי האי, אבל ביש חסרון כיס אין כופין.

והטעם ביאר בספר מנחת פתים (יו"ד סימן ס"ה), דהנה הא דמכין אותו עד שתצא נפשו, לכאורה יפלא מאד דאיך יתכן להורגו כשאינו רוצה לקיים מצות עשה, אך הטעם הוא דמבואר בסנהדרין (כו.) דמינים מורידין ולא מעלין, ומומר להכעיס אפילו למצוה אחת הוי מין, והנה כשאינו רוצה לקיים מצות עשה אין מחזיקין אותו למין, דאפשר שעשיית המצוה טירחא היא לו ולכן מתעצל, אבל כשמכין אותו ואעפ"כ אינו רוצה לקיים המצוה, על כרחך דמין הוא ומותר להרגו.

ומעתה במצוה שיש בו חסרון כיס אין לנו הוכחה שהוא מין, דשמא ממונו חביב עליו מגופו ומוטב לו לסבול צערא דגופא בהכאתו מלהוציא ממון למצוה, ולכן אין לדונו כמין ואין להכותו עד שתצא נפשו עכ"ד. ומעתה יוצא דבמצוה שאין בו חסרון כיס אין צריך הכתוב לזרז כל כך, שבלאו הכי יזרז על ידי הבית דין שמצווין לזרז ולהכותו עד שתצא נפשו, אבל מצוה שיש בה חסרון כיס שאין הבית דין כופין, צריך הכתוב לזרז ביותר לכל אחד ואחד מישראל, והיינו ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס.

(להורות נתן, שבת הגדול)

מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים

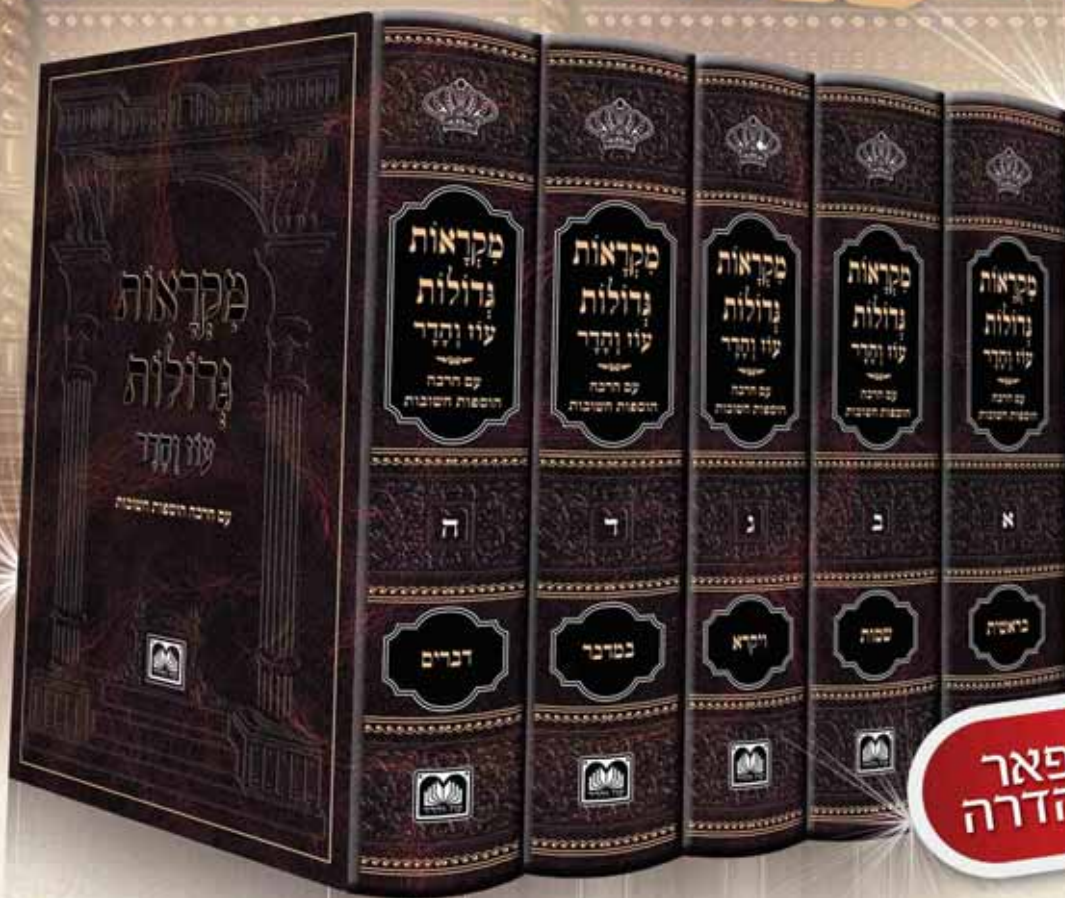
כתיב (בראשית כז ד) 'ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי וכו', ולכאורה קשה וכי חס ושלום התאוה יצחק אבינו ע"ה למאכלים תאבים. והנראה דהנה על הפסוק 'לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים' (שם ט), כתב רש"י פסח היה דהאחד היה לקרבן פסח והאחד לקרבן חגיגה, והנה איתא בגמרא אמר רב חסדא מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל, מאי טעמא אמר קרא 'למשחה' לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים, והקשו התוספות (חולין קל: ד"ה אי אגואי) הא תנן בזבחים (ז:) ובכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאוכלן צלויין שלוקין ומבושלין, הרי מבואר דאין צריך לאכול מתנות כהונה דוקא צלי, ותירצו התוספות דודאי במה שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל להו, ואדם שטוב לו צלי כשלוק יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר, הרי מבואר שקדשים צריך לאכלן באופן שטוב לו ונהנה יותר באכילתן.

וזה שאמר יצחק 'כאשר אהבתי' וכן רבקה אמרה 'כאשר אהב', דכיון דעמד לאכול קדשים קרבן פסח וחגיגה, לכן היה צריך להיות כאשר הוא אוהב יותר, מדינא 'למשחה' לגדולה הנאמר בקדשים.

(הגר"י, הגדה של פסח)

כזה פכה אמיתית באחון הספרים

יצירת פאר
כלולה בהדרה

חדש מעוז והדר!

מקראות גדולות מפואר

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה